

UVOD V PRAVNO ZGODOVINO

© 2000 Ted Goff www.tedgoff.com

"You're not allowed to use
the sprinkler system to keep
your audience awake."

I. PRAVNA ZGODOVINA

VZROČNOST

Kratkodobna-zakonska iniciativa (volja zakonodajalca)

→dejstva, ki so neposredno privedla do nekega pravnega pojava

→razlikuj POVOD!!!

Srednjedobna-avtomobili, zavarovalno pravo

→dejstva, kateri vplivi delujejo skozi daljši čas in imajo v zavesti ljudi žive korenine

Dolgodobna-lastnina; npr. ETNOGENEZA

→sega do kolikor mogoče prvotnih vzrokov za oblikovanje določenega širšega pravnega kompleksa, ljudje se jih praviloma več ne zavedajo

→etnogeneza: nastajanje in oblikovanje etničnih skupin

OBIČAJNO PRAVO {izpit}

- Ni dokazljivega nastanka v normadajnem aktu
- Ustno izročilo, nepismenost
- Med ljudmi obveljalo kot obvezno
- Šibka pravna varnost
- Zapis običajnega prava- to ne izniči

[izpit]OBČE PRAVO(definicija)-splošno pravo; sestavljeno iz

- **RECEPIRANEGA RIMSKEGA S FEVDNIM PRAVOM,**
- **IN DELI KANONSKEGA PRAVA**

POSTAVLJENO PRAVO {izpit}

- Tudi ustno izrečen predpis kakega mestnega tirana – obče sodbe
 - Če zapiše in uzakoni=postavljeno, ki temelji na običajnem
 - Norma dokazana z normodajnim aktom
 - Pismenost in tisk
- {
- PRIVILEGIJSKO PRAVO- v prid posamezniku ali ožji skupini
 - STATUTARNO PRAVO-skupnost sama postavi za svojo rabo (višji organ potrdi)
 - SPLOŠNE NORME-za celotno ozemlje oz. državljane
- GLEDE NA OBSEG VELJAVNOSTI**

DRUGI NAČINI NASTANKA PRAVA:

- Judikatura→sodna praksa (sodišča imajo pravico ustvarjati pravo) Anglosaško območje
- Raba sodišč(*usuf fori*)→pravna praznina
- Mnenja in izreki učenih pravnikov→rimsko pravo

[izpit]

-**ODZ**-danes kot civilni-v odlomku najdemo postavljeno,običajno pravo in judikaturu, obče pravo(primer današnje uporabe običajnega prava: mejna znamenja)

-Gilgameš→starejšine(stari modri, pomoč pri razumevanju starega) vzporednica ARENGO zbori v srednjeveških mestih

[VAJE]

GRAGAS- Islandija//zbirka običajnega prava islandske gens [pravni hrib/poglobljeno znanje prava→24ur prej posvet s starejšimi]

IZVIR PRAVA

- Metafizični (nadnaravni izvir)
 - Teokracija – Božja vlada (Qur'an, Dekalog)
 - Islam
 - Ustvarjanje norm so pripisovali nečem nadnaravnem (višjim bitjem)
 - Šparta-Likurg (Delfijsko preročišče)
- Zbori raznih skupnosti(vladarsko pravo)
 - ALBANIJA-Dukagjin- čeprav zakonik tudi razdeljen na člene, ni pozitivno pravo
 - Monarhomahi 16. stoletje- niso imeli nič proti monarhiji, vendar so omejevali krepitev vladarjeve oblasti s sklicevanjem na Božje in naravno pravo. Njihovo prizadevanje v interesu plemstva.
 - JEAN BODIN-začetek pravne zgodovine
 - 6 knjig o državi
 - Postavil nauk o vladarjevi suverenosti kot vir zakonov, a ga je vezal na Božje pravo
 - Opisal običaj ustoličevanja koroškega vojvode
- Naravno pravo
 - Naj bi ustrezalo naravnim zakonom, zato ugotovljivo po razumski poti
 - Aristoteles, Platon
 - Metafizično ozadje
 - Elementi univerzalnosti

WILLIAM SEAGLE -3 stopnje v razvoju prava

NASTANEK NARAVNEGA PRAVA IN RAZVOJ

Tomaž Akvinski

- Vse je ustvaril Bog
- Človek ima svobodno voljo in razum

NARAVNOPRAVNA ŠOLA (17. in 18. stol)

- Opustilo metafizično ozadje
- Ideja o enakosti vseh ljudi

ZGODOVINSKOPRAVNA ŠOLA (1/2 19. stol)

- Poudarek je na OBIČAJNEM PRAVU
- Vsak narod ima svoj »NARODNI DUH«-gibalo pravnega razvoja, ki ga najbolj čisto izraža običajno pravo//ETNIČNO RAZLIKOVANJE
- Pravo se v času spreminja, razvija!!
- Išče tipične pojave naroda (nem. Kolektivnost; rim. Individualnost; slovanska zadruha)
- Arijska rasa- nacizem, fašizem (zloraba naukov te šole)

→19. STOLETJE skoraj popolna zmaga pozitivnega, postavljenega prava!!!!

ŠOLA ZGODOVINSKEGA MATERIALIZMA (konec 19. stol)

- Vloga ekonomskih faktorjev na razvoj prava
- Marx

TOYNBEE- challenge

- IZZIV civilizacije
 - Napredek
 - Zadušitev→krščanstvo vs. Islam
 - Zakrnelost→Eskimi, Šparta
- Razlaga nastanek civilizacije= Izziv, ki je uspešno opravljen omogoča napredek

Toynbee- zahodna civilizacija

-476-konec zahodnorimskega cesarstva (-antika; +srednji vek)

Anglosaško pravo

- Običajno pravo
- Običaji, judikatura
- PRECEDENČNO PRAVO (usus fori)

Kontinentalno pravo

- Postavljeno pravo
- Velik poudarek na rimskem pravu
- Hitreje prišlo do poklicnega prava

Islamsko pravo-metafizična stopnja

Anglosaško-spontani razvoj v sodni praksi

Kontinentalna prava-skrajni pozitivizem

SINHRONA M.- vsako obdobje preučujemo posebej, pr. pojave povezujemo VODORAVNO

SISTEMATIČNA M.- pravni pojav preučujemo skozi čas, torej NAVPIČNO

II. PRAVO V ANTIKI

»*UBI SOCIETA, IBI IUS*«-kjer je skupnost, tam je pravo

NAMEN PRAVA

- Red
- Pravičnost
- Ureditev oblasti
- Varstvo pred nosilci oblasti

-najstarejši zapisi prava- **notice o ustno sklenjenih pogodbah**

→najstarejši pisni viri s pravno vsebino, ki so se ohranili s področja Mezopotamije

SUMERSKO PRAVO

→sumerske države= značaj mestnih držav

→mesta-utrnjena naselja poljedelcev

→vodilna vloga templji nato svetni vladarji

→REFORMATOR URUKAGINA v Lagošu (vdov, sirot, revnih)-ni ohranjeno

- **Urnammujev zakonik**
 - 21.stol.pr.K.
 - Poenotil kamnite uteži..*(odlomek)*
 - Zaščitnik revnih-mož enega sekla
 - Vladar sužnjelastniške države
 - **ORDAL**-rečni preizkus – Božja sodba
 - NI TALIONA-premoženjske kazni za telesne poškodbe SREBRO razen za uboj
- **Zakonik Lipit-Ištarja**
 - 20.stol.pr.K.
 - Najem vrta, ladje in živali
- **Ešnunski zakonik**
 - Akadski jezik(ne sumerski)
 - S rob Mezopotamije
 - Vladar Bilalama

BABILONSKO PRAVO

- **Hammurabijev zakonik**
 - 18.stol.pr.K.
 - TALION (POGOJ: isti položaj v družbeni lestvici
 - Ne obravnava umora
 - Kompilacija vsega znanega prava tega časa
 - Kolektivna odgovornost
 - Fejk/coverup pravna varnost-ponovna vzpostavitev
 - zaupanja v vladarjevo pravičnost
 - Priviligiran položaj moža(vrnitev dote) in žena deduje samo po očetu
 - 282. členov
 - Sedaj v Parizu (Louvre)

- **Mišarum razglas vladarja Amisaduke**
 - MIŠARUM EDIKT-vladarjeva norma, s katero je pavšalno opustil vse dolgove, javne in zasebne, »socialna pravičnost«
 - *Kittum u mišarum*-pravo in pravičnost

HETITSKO PRAVO

- Δ kazensko pravo
- Δ vrh-dno==najhujša-lažja dejanja
- 14. stol. Pr.K. Mala Azija
- NI TALIONA
- Individualna odgovornost
- LEVIRAT (institut svaštva)-ko se vdova poroči z moževim bratom/očetom/stricem

HEBREJSKO (ŽIDOVSKO) PRAVO

- Vir Sveto pismo
- Stara 45/ Jezus / Nova 27
- TALION
- Nenaklonjenost suženjstvu
- Lepo ravnanje, osvoboditev po 6. letih
- DEKALOG- 10 Božjih zapovedi (Mojzes)

INDIJSKO PRAVO

- Navodila kako živeti
- **KASTE** (4 družbene skupine)
- Vsak Indijec živi po pravilih svoje kaste
- Običajno pravo:
 - **MANUJEV ZAKONIK** (4. stol.pr.K. – 4.stol.po K.)
 - Običajno pravo & neenoten

ANTIČNA GRČIJA

SOLON-actio popularis! Vsakdo ima pravico, da sproži sodno obravnavo v imenu oškodovanca {izpit}

- razvrstil prebivalstvo na 4. razrede glede na premoženje in politične pravice
- ko je prišel je, prvo, mišarum, drugo, razveljavil Drakonove zakone, zaradi prekrutih kazni, izjema za uboj

POLIS- mestna država

Pausanij-ev pogoj: kopališče, gledališče, telovadnica

- KOLONIJE- prvotno kot nove obdelovalne površine ali trgovska oporišča, nato se politično osamosvojile a ostale v tesnem stiku z matičnim mestom

- 2 tipa (5.st.pr.n.š.)
 - **Demokratske ATENE**
 - **Aristokratska ŠPARTA**

»*nomos*«-zapisano postavljeno pravo (od 418/17 Atene naprej), predtem je lahko pomenilo vse vrste prava

→na začetku so imenovali »*ta grammata*« zapisane zakone

ATENE {izpit}

- demokracija samo za svobodne državljane
- sužnjelastniška demokracija/OLIGARHIJA
- dnevnic in prisila za pasivne državljane
- 5. stol. pr.K.

Najvišja oblast

EKLESIA

Skupščina
polnoletnih
svobodnih meščanov

Izvršilna oblast

BULA-svet

500 članov
(1/10 na mesec)

Sodna oblast

HELIEA

6000 članov, žreb
sodnih zborov
Smrtna kazen-501.
član

OSTRAKIZEM (1x letno)

-izgon posameznika, ki si je pridobil preveliko moč (tajno glasovanje- ČREPINJE)

ŠPARTA {izpit}

- aristokracija – prepoved zapisa prava
- špartanski »jezik«
- preročišče v Delfiju

Najvišja oblast

5 EFOROV

Ob strani eforom

GERUZIJA

Svet 28 starcev
dosmrten mandat

Med vojno

2 KRALJA

Dedna čast

ZAPIS IZ GORTINE

-sredina 5.stol.pr.K.

- edini skoraj popolnoma ohranjen zakonik iz Grčije
- blagarica-edina dedinja→poroka z najbližjim sorodnikom, da ostane premoženje v družini
- zastarelo mesto; stopnja v razvoju od agrarne skupnosti v mesto
- MNAMON**-živi zapisnikar

RIMSKO PRAVO

-Zakonik XII plošč pozna TALION

»**ius civile**«-(Gai) pravo, ki ga je vsako ljudstvo izoblikovalo zase (državljanstvo/civilno)

»**ius gentium**«-pravo, ki ga je izoblikoval naravni razum in je skupen vsem ljudem(pravo narodov)

III. GENEZA(rojstvo) FEVDALNE DRUŽBE IN PRAVA

Karakalov edikt l. 212

- Uveljavil rimsko pravo za vse rimske državljane

-395 končna delitev rimskega cesarstva na V in Z

- Nosilec pravne kontinuitete postal V del ali Bizantinska država (Istanbul)
- Z slabši pogoji → več so prihajali v stik s starim prebivalstvom bolj so napredovali (vojaška demokracija - **patriarhalno suženjstvo** - suženj prodaja/odkup)
- Razvojna stopnja od plemenske družbe v državo (značilne plemenske zveze)

-476 propad Z dela rimskega cesarstva; konec antike in začetek srednjega veka

→ institut prisege - včasih nujna, danes kot obljuba...

Ludwig GUMFLOWIZ (1883 Boj ras, spopad hord)

Evropski zgodnji srednji vek

- Posebna oblika države
- BARBARSKA DRŽAVA – med pozno antično in fevdalno
- Barbar – nerimljan

RIMSKO PRAVO- KONTINUITETA

ZAHOD

- Stari zapisi rimskega prava
- OSEBNO NAČELO (*lex origins*)
 - **Leges Romanae** (l. 500) {izpit}
 - VULGARIZACIJA RIMSKEGA PRAVA
 - Poenostavljanje rimskega prava na ozemlju propadlega Z rimskega cesarstva
 - **Leges Barbarorum** - zbrano zapisano običajno pravo različnih germanskih ljudstev v latinščini (Karel Veliki)

VZHOD

- Bizantinska država
 - Do 1453/ Carigrad
 - Justinjanova kodifikacija
 - **POLJEDELSKI ZAKON** (7. ali 8. stol.)
 - Ureja agrarna razmerja (mogoče vplival na Slovane kasneje)
 - **EKLOGA** (726)
 - Cesar Leon III.
 - Prenovljen izvleček Justinjanove kodifikacije z dopolnitvami
 - **BAZILIKE** (okrog 900)
 - 60 knjig
 - Modernizacija Justinjanove kodifikacije v grščini

PLEMENSKA PRAVA IN »SLOVENSKO PRAVO«

GERMANSKA PRAVA → plemenska prava

- Germanska plemena so se razvijala toliko hitreje, kot so prišle v stik z rimskim imperijem
- OSEBNO NAČELO → lex origins (off Karakal)
 - Leges Romanae (vulgarizacija rimskega prava)
 - Leges Barbarorum (večinoma v latinščini)-zapisi germanskih plemenskih prav

O vplivu germanskega prava ne moremo veliko govoriti, čeprav so se v zgodnji dobi premikali čez to ozemlje. Občutneje se je vpliv nekaterih germanskih plemen in njihovega prava uveljavil že v času **po naselitvi** Slovencev.

- **LANGOBARDSKO**
 - **Edictum Rothari**
 - 643
 - Kralj Rotar
 - Glosiranje (obrobne pripombe)
 - Uporaba tudi ko si je Karl Veliki podvrgel Langobardsko kraljestvo 774
 - Arengo – zborovanje
 - Langobardi prvi zelo uspešni posojevalci denarja
- **BAVARSKO**
 - **Lex Baiuvariorum**-bavarsko plemensko pravo
 - Slovenci priznali njihovo nadoblast -8. stoletje → Conversio o Karantaniji
 - Poteg za ušesa (uhanje) za krepitev spomina
- **FRANKOVSKO**
 - Na Slovenskem največji pomen
 - Vpeljava fevdnih in fevdalnih razmerij, hubnega sistema v agrarni proizvodnji in **vzpostavitev teritorialnih zemljiških gospodstev**

Plemensko frankovsko pravo

- Lex Salica
- Lex Ripuaria

Kraljevo frankovsko pravo

- **KAPITULARJI**- predpisi, ki jih je izdajal kralj (vladarjevo pravo)
 - Ime zaradi delitve na poglavja
 - Za nas pomembni **SAMOSTOJNI KAPITULARJI**, ki so veljali za vso frankovsko državo//urejali upravne zadeve
 - Vpliv v 9. stoletju

IV. PLEMESKA DRUŽBA IN ZAČETEK DRŽAV PRI JUŽNIH SLOVANIH

→vojskovanje in delitev plena→Slovani-vojaška demokracija {izpit} (občasne plemenske zveze) tudi gentilna kneževina(dedna oblast)

→Slovani ki so napadali Bizanc-poseben vojni plen (vojni ujetniki-OTROCI)

SPOZNAVANJE STAROSLOVANSKEGA PRAVA

- **Pisani viri**
 - Prokopij {izpit}
 - Govori o demokratičnem načinu življenja//a je vojaška demokracija
 - Nimajo enega moža za vladarja, odločajo skupaj
 - *Neznani pisec 7.stol.*
 - Daje navodila bizantinskim vojakom, kako se boriti
 - Mnogo »kraljev«, svobodoljubni, anarhični, PEŠCI
- **Materialni viri in arheologija**
 - Arheološki podatki, kažejo na skromno družbeno diferenciacijo in skromno agrarnost (orodja)
- **Jezikovni viri**
 - Primerjalno-jezikoslovna metoda
 - Ralo vs. Plug(od drugod)
 - Staroslovanska družba je temeljila predvsem na starejših oblikah poljedelstva
 - PRAVNO IZRAZOSLOVJE
 - VEČA- staroslovanski izraz za zbor ali skupščina
- **Etnologija**-znanost pri ljudstvih, ki še nimajo svoje pisave
 - Preučevanje literarnega izročila in običajev

Slovani so se preseljevali kot POLJEDELCI(stik z živinorejci VLAHI in turkotatarskimi plemeni)

VLAHI

Potomci staroselcev, poromanjenih

Ilirov, Keltov

Polnonomadska živinoreja
2-zimsko/poletno→sezonsko
So se poslovanili 12.stol (razen Albancev, Grkov, Romunov)
Skupaj z Uskoki (srbi) naselili v Sloveniji -16. stoletje

NOMADSKA PLEMENA

Protobolgari & Avari

VOJŠČAKI konjenica
Pogosta menjava pašnikov
(VELIKA UDARNA SILA)
Plemenske zveze-Slovani
→pešci, FAIL

TEORIJA NASILJA NAD SLOVANI

→1900 prenesli Gumplovizevo teorijo o boju ras (Slovani vs Avari)

PREDFEVDALNE DRŽAVE PRI JUŽNIH SLOVANIH

SAMOVA DRŽAVA (2/4 7.stol.)

Pod vodstvom »kralja« Sama je del Slovanov (tisti, ki so se otresli Obriske nadoblasti) živel v samostojni plemenski zvezi (tudi Karantanija- Slovenci v alpskih pokrajnah)
RAZPADE PO SMRTI

KARANTANIJA- v prehodu iz 7. v 8. stol.→**BARBARSKA DRŽAVA**(med vojaško demokracijo in fevdalno državo)

→karantanski Slovani-svoja kneževina

CONVERSIO O KARANTANIJI {izpit}

- Leta 871
- Latinski spi naj bi nadškofu dajal potrebne zgodovinske in pravne argumente
- V okolici salzburškega nadškofa, ko je ta proti METODU dokazoval svojo prednost pri pokristjanjevanju Slovencev posebej Spodnje Panonije
- Najbolj določni vir, ki prikazuje pripadnost Slovencev Samovi plemenski zvezi
- Poroča o prvi državi nasploh- slovenski Karantaniji in njenem prehodu pod **BAVARSKO NADOBLAST** pod knezom **BORUTOM**
- Po smrti Boruta so Slovani prosili Franke, da jim pošljejo Gorazda, njegovega naslednika (»**LJUDSTVO PODELILO VODSTVO**«)
 - Ustoličevanje karantanskih vojvod
- Poroča o Spodnji Panoniji kot del vzhodno frankovske države, knez **KOCELJ** sprejel škofa Metoda in mu omogočil uvedbo slovanskega bogoslužja (bavarski duhovniki **OUT**). V času ko je bila spisana Konverzija, Kocelj v odkritem spopadu z nemško državo in cerkvijo→Spodnja Panonija bila nekaj let praktično samostojna država

**Duhovnik Ing→nesvobodni krščani vs pogansko plemstvo*

KARANTANIJA NEODVISNA

→pritisk Avarov÷pomagajte Bavarci, adijo neodvisnost→pade Tassilo 788

→sedaj smo pod Franki

Ljudevit Posavski –KONVERZIJA IZRECNO NE GOVORI!

- Se upre, združi vse Slovane **START**
- Poraz na Balkanu **FAIL**
- Kazen: knezi od drugod (Franki,Bavarci) **GAME OVER**

»**ritus gentis**«(Veleti)- *pravice, ki so pri Veletih določale način prehoda oblasti v njihovi gens*

NAJSTAREJŠE VESTI O SLOVENSkih ŽUPANIH

{izpit}

- Bavarski vojvoda **TASSILO** I. 777 ustanovil samostan **Kremsmünster** –današnja Gornja Avstrija (bavarski vojvode upravljali te kraje)
- Z **DAROVNICO** podaril samostanu tudi ozemlje, kjer so živeli Slovani, skupaj z vsemi dajatvami→prehod na zasebno last
- V tej listini o ustanovitvi samostana se prvič omenja ŽUPAN, kot starešina ŽUPE → iz več DEKANIJ
- Precej pozneje jih omenja tudi Konstantin VII.: »Kako vladati cesarstvu l. 950« za pouk cesarjevemu sinu
- ŽUPA ŽUPAN- v času selitev se pojavi, po naselitvah-OZEMELJSKA ENOTA

KOSEZI

- Privilegirana vojaška plast staroslovanskega izvora, ki je živela izven župe(dvori) in je imela svojo organizacijo, neposredno podrejeno KNEZU
 - Knez→Krnški grad
 - Vojvoda→Gospodvetsko polje
 - Zadnje ustoličevanje 1414
- Ob uvajanju fevdalizma: prešli med plemstvo ali ostali svobodni; tisti ki so ostali kosezi, so dvore v dednem nasledstvu delili in na koncu zdrobili, kar je vodilo v odvisnosti !!PROPAD KOSEZOV!!

SESTAV DRUŽBE

Vladar	knez	
Privilegij	knežja rodbina	kosezi
Svobodnjaki		župani člani župe (teh Konverzija NE omenja)
Odvisni	nesvobodnjaki (Vlahi?)	

!!!KARNIOLA- druga slovanska gentilna tvorba!!!

V. FEVDALIZEM

KDAJ? Ko je denarno-blagovna izmenjava šibka in prevladuje agrarna produkcija

KAJ? Fevdalizem je družbena ureditev, kjer je razmerje med zemljiškimi gospodi FEVDALCI in od njih odvisnih podložnikov, bistveno
→je zemljiškogospodski sistem!

ALOD

- Posebna oblika lastnine fevdalcev
- Δ alodni gospod ni bil navzgor dolžan dajati ali delati

ZAJEM

- Najširša označba za podelitev zemlje drugemu in obdržati nekatere dele lastninske pravice
- Eno/Dvostranski; svo/nesvobodni; dosmrtni-dedni;..(radi so se stopnjevali)
 - Nesvobodni=tipični-→enostranski zajem(odločilna vloga enega pri sklepanju zajma)
 - Svobodni zajem→**FEVD** (zelo redki in majhni)→FEVDNO RAZMERJE
 - →**VAZALSTVO-svobodno osebno razmerje**
 - Fevdalec-zaščita
 - Obdelovalec-zvestoba
 - Fevdna lestvica...

ZAKUP-Ne more nastati z enostranskim aktom
ZAJEM-Širši od zakupa

FEVDNO razmerje- med fevdalci
FEVDALNO razmerje-razmerje med fevdalci in obdelovalci zemlje

ZEMLJIŠKO GOSPODSTVO

1. Agrarni obrati

DVOR-dominikalna zemlja
Nepremičnina, ki jo je zemljiško gospodarstvo samo upravljalo, jo obdelovalo z nesvobodno delovno silo
KMETIJE-rustikalna zemlja
Obrati, ki jih je obdeluje kmečka družina
HUBA
Poseben tip kmetije, odmerjena za povprečno malo družino

2. Neobdelan svet
GOZDOVI, PAŠNIKI, VODOVJE
Ribolov in lov

3. Rente
ODVETŠČINA
Redne dajatve gospodu, ki naj bi zastopal in varoval pred sodišči
POJEZDA
Dnevnic gospodu

DESETINA

Vzdrževanje cerkvenih organov (žitarice+mala živina)

TLAKA

Kmetje so morali določeno število dni delati na DOMINIKALNI ZEMLJI
Dajatve kmetov (zapis):
-v URBARJIH
-v IMENJSKIH KNJIGAH
-v KATASTRIH

OSEBNA NESVOBODA V FEVDALIZMU

1. STROGO OSEBNA

Položaj kot orodje

2. PO RAZMERJU DO ZEMLJE

Položaj kot subjekt in kot orodje

*PRIKLENJENOSTI NA ZEMLJO

- omejitev gibanje
- omejitev ženitne svobode
- omejitev izbire poklica

*SIROTSKA LETA

-dolžnost osirotelih podložniških otrok, da služijo na gospodovem gradu (15.stol. naprej)

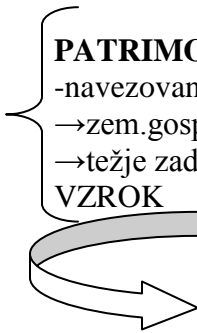
*TLAKA

-ROBOTNINA → plačana denarna dajatev // *plačano delo bolj učinkovito od tlake*

PATRIMONIALIZACIJA OBLASTI

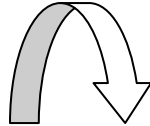
- navozovanje nekaterih funkcij oblasti na premoženjske pravice
- zem.gospod. za svoje podložnike-lažje zadeve
- težje zadeve-veliki teritorialni gospodi krvno sodstvo/deželsko sodstvo

VZROK

POSLEDICA PARTIKULARIZEM

- država razpadla na več prav
- imuniteta (ozemlja) ozemlje je bilo izvzeto izpod neposredne oblasti cesarjevih upraviteljev

REŠITEV KOLIZIJSKE NORME

-katero pravo se bo uporabljalo v določenem primeru

- STATUTA PERSONALIA
-veljala pravila tiste skupnosti, ki ji je ta oseba pripadala
- STATUTA REALIA
-o nepremičninah veljalo pravo kraja
- STATUTA MIXTA
-spori iz obligacijskega razmerja, veljalo pravo toženčevega prebivališča

VI. ZGODNJI FEVDALIZEM

(5-9. stol; SLO 9- srede 11. stol)

- 9.stoletje razdelitev frankovske države (prvotno na 3 dele):- Z Francija
- V Nemčija (nastalo cesarstvo-hoteli obnoviti rimski imperij)
- mejne grofije (marke) –KRAJINE; mejni grof-knez

RIŽANSKA VEČA-Istra

Istrski svobodnjaki vs vojvoda Janez & domači škofi

KOMU: Karlu Velikem-poslal 3 odposlance missi dominici KDAJ: 804
-priča o naselitvi Slovanov v notranji Istri

ZAKAJ:

Janez

- Slabo ravnanje s svobodnjaki (sili v tlako, nove dajatve)
- Pripeljal Slovane(obdelujejo polja, pasejo živino)
- Mestom jemlje gozdove in vasi
- V lasten žep daje dajatve
- Uvedel nove upravne oblike in postavljaj svoje stotnike

Škofi

- Nočejo prispevati k javnim dajatvam

KDO JE BIL VSE PRISOTEN:

vojvoda Janez, istrski cerkveni poglavarji, zastopniki istrskih mest in 3- »missi dominici«
»missi dominici«-institut vladarjevih poslancev, preverjali izvajanje vladarjevega postavljenega prava

REŠITEV: Janez neha z novotarijami, Slovani ostanejo!!

ZGODNJI FEVDALIZEM NA SLOVENSKEM

-novi gospod je reorganiziral vasi po hubnem sistemu in v njih uvede HUBE. Prva faza: prva notranja kolonizacija-podeljeval hube domačinom

ZAKON SODNI LJUDEM-9. stoletje

- Delo Cirila in Metoda (pokristjanjevanje)
- 32. členov (9. stol) in 72. členov
- Kazensko pravo→povzeto po EKLOGA z nekaj spremembami (milejše kazni, dodani člani v katerih preganjajo poganstvo, presušništvo)
- Verjetno najstarejši zakon pri Slovencih

!!!PRAVNI SPOMENIKI!!!

Rižanska veča – 804

Conversio o Karantaniji – 871

Zakon Sodni ljudem – 9. stol

VII. VRHUNEC PARTIKULARIZMA

(10-12. stol; SLO srede 11-13 .stol)

PARTIKULARIZEM-zemljiška gospoda so prevzela obsežne funkcije oblasti na podlagi lastninske pravice do 2/2 13. stoletja→Štajerska nekoliko prej

KOLONIZACIJA IN HUBNI SISTEM

Zakaj: povečanje donosnosti

- Nove oblike vasi nastajajo z kolonizacijo
- Naselitveno jedro vaškega razdelili na več stavbišč
- V bližini tega jedra so odmerili parcele (večinoma njive)

Gručaste vasi

- Starejše vasi
- Hiše razvrščene brez posebnega reda

HUBA

- Deljiva samo s soglasjem zemljiškega gospoda
- Svet in pravice enega gospostva
- Nesvobodnjaki(zajem-prosta saja) in svobodini(zajem)

Svobodin-zvrst kmeta vezanega na gospoda

VOJAŠKO-UPRAVNI NESVOBODNJAKI

MINISTERIALI →vitezi«; višja stopnja nesvobodnega plemstva

MILITI-nižja stopnja nesvobodnega plemstva

Zakaj? Ni denarja, je pa zemlja! + obdelovalci

-plačanih čet in uradništva niso mogli vzdrževati, zato so jih priskrbeli z zemljo in obrtniki

-oboji so lahko bili lastniki zemljiškega gospodstva

Za gospoda so bili kot STVAR

- Otroci ostali v nesvobodi staršev
- Gospod izbiral nevesto/ženina
- Vezanost z **ZAJMOM**

Lahko so dobili od drugega zemljiškega gospoda **FEVD**, tako so bili pod okriljem enega nesvobodno plemstva, pod drugim pa v **VAZALSKEM RAZMERJU**.

CENZUAL- zemljiški gospod je lahko podaril nesvobodnjaka kakemu oltarju kake cerkve, s tem je postal **DELNO** svoboden, saj je moral dosmrtno dajati cerkvi neko majhno pravdo

PACTA CONVENTA- hrvati; 12 plemen; Ogrski kralj Koloman→kronanje za hr. kralja

-v zameno za-

Omejena vojaška dolžnost, davčna prostost, nedotakljivost plemiškega premoženja

VIII. ZDRUŽEVANJE NA STOPNJI DEŽELE ALI DRŽAVE

(13- srede 15.stol)

A.

Kanonsko pravo-12. stoletje menih Gratian (-ov DEKRET)
KOMUNALNO GIBANJE→razvoj avtonomije
→mesto postalo mestna država(teritorialna in javna oblast)
»**komun**«-pravna skupnost meščanov

Magna Charta Libertatum 1215

Ivan brez dežele (Anglija) na pritisk

- Davki le s pristankom velikega sveta kraljestva
- Eden izmed prvih zapisov ustavnega prava
- Sodni uradniki lahko sprožijo postopek za odvzem prostosti svobodnega človeka le z verodostojnimi pričami in zagotovljena mu je zakonita sodba njemu enakih

B.

Običajno pravo in privilegiji

Pravice plemstva=običajno pravo-dali v obliko privilegija, utrditev svojega položaja

ZLATA BULA -1222

Razsipnež Andrej II. Vs plemiči } Ogrsko-hrvaška

Potrjena z pozlačenim pečatom

- Prepoved pregona brez pravde pred sodiščem
- Davčna prostost plemiške posesti
- Ius resistendi-pravica do upora
- Plačano vojskovanje zunaj države

Nastanek dežel na Slovenskem

Ministeriali 13./ militi okoli 1300 otresli nesvobodnosti

→ko knez jih da pod svojo vojaško in sodno oblast nastane nova dežela

Oblikovanje dežel na Slovenskem

Štajerska-Gradec

Kranjska-Ljubljana

Koroška-Celovec

Goriška-Gorica

*sodna avtonomija→OGRAJNO SODIŠČE(ožji krog) plemiči med sabo!!!

→zbor deželnih plemičev

DEŽELNA USTAVA-skupek privilegijev

- Deželni plemič je dolžan sodelovati pri deželni obrambi
- Brez pristanka in plačila ni dolžan zunaj dežele se vojskovati
- Prost davkov, ker ima vojaško dolžnost
- Deželni knez ne sme nalagati davkov podložnikom plemičev
→TEMELJNA NAČELA

GEORGENBERŠKI PRIVILEGIJ 1186 →Štajerska

→Štajerski ministeriali

- Davčna prostost
- Ius resistendi v milejši obliki[KASNEJE]
- Nedotakljivost osebe zunaj sodnega postopka

KOROŠKI in KRANJSKI PRIVILEGIJ 1338 (ista vsebina)

→zahtevala, da so se ljudje 3x letno zberejo (veča) in pod prisego povedo, če je kaj nesojenega v deželi

DOLENJSKI PRIVILEGIJ 1365

- Vojaška dolžnost plemičev je omejena samo na OBRAMBO

DEŽELNI ROČIN- potrditev privilegija (z novim vladarjem)-potrditvena klavzula vladarja

→Formalni temelj deželne ustave

C.

MESTA (»mestni zrak osvobaja« 1leto, če ga ne zahteva)

OBALNA

CELINSKA

Postati meščan?

- Ali sin meščana
- Ali hiša v mestu +kvalificiran
- za meščanski opravek

→Mesto imelo svoje pravo, nastajalo kot običajno(zajem-deden in svob. po mešč. pravu)

CIVITAS-naselbina, v kateri je sedež škofa

Naselbina→gospodarske pravice:

- Tedenski sejem
- Prisilnost ceste
- Skladišče
- **Obmilje** (okoli mesta ni obrti)
 - →vs. Kmetje na Kranjskem (žitarice za sol)
- **Pomerij/obgradje**-mestno ozemlje v pravnem smislu

Č.

MEDITERANSKA MESTA

»De regno Croatiae et Dalmatiae« (17.stol.) SPIS

→Ivan Lucious

Besedilo pravic: Ogrski kralj Koloman dal mestu Trogir leta 1107/08:

- davčna prostost
- volitev škofa in kneza
- ohranitev starega prava

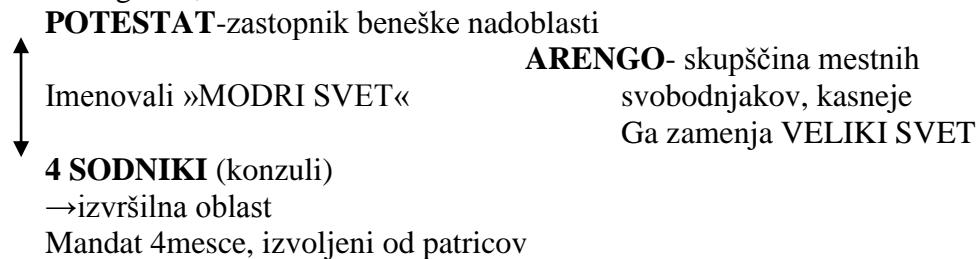
TROGIRSKA DIPLOMA

PIRANSKA AVTONOMIJA

Svoj statut iz l. 1300

→zapisane pravice mesta Ptuj

Struktura mestnih organov, razvidna iz statuta:

ZAPORA MESTNEGA SVET- za vstop dokazilo o dedni pravici članstva

ZAJEM PO MESTNEM PRAVU- brez sojenja se mu ne sme odvzeti

VICEDOM-upravljalca komornega premoženja svojega kneza, salzburškega nadškofa

BALOTIRANJE-žreb tistih, ki imenujejo novega funkcionarja

→ 4 zlate kroglice/število svetnikov v klobuk, izžrebani imenujejo sodnika + prisega

→meščan=1leto in 1 dan

D.

SLOVENSKA CELINSKA MESTA-v mestu: običajno pravo, postavljeno največ v obliki privilegijev, ki so bolj ali manj urejali pravice mesta navzven

KOSTANJEVIŠKI MESTNI PRIVILEGIJ – 1300 (Henrik) 13. členov

-Ureja razmerja med mesti in okoliškimi fevdalci

KOSTANJEVIŠKA MESTNA RODBINA (Metlika, Črnomelj, Novo mesto,..)

Izposoja privilegija ostalim mestom (NI PRAVICE DO RAZLAGANJA)

PTUJSKI STATUT – 1376 (Ormož, Brežice in Celje)

Križanje interesov treh različnih gospodov

- Meščani
- Ptujski gospod
- Salzburški nadškof-mestni gospod Ptuja

Namen: utrditi veljavno pravo!

ODLOČBE:

- mestna veča 2x letno(14 dni)
- Sejemsko sodišče (lastni nezapriseženi prisedniki)
- Določbe o civil./kazenskem pravu

LJUBLJANSKA PRIVILEGIJSKA KNJIGA -1566

Skupek 100 listin

Prvi privilegij podelil Henrik 1320

- Plemiči z hišami v mestu prispevajo k mestnim bremenom
- Tujski arest
- Pravice proti plemičem
- Pristojnost mestnih organov(sodstvo)
- Omejitve podeželskega trgovanja
- Razviden razvoj mestne avtonomije

»SISTEM MUTACIJE« -posebni mehanizem »volitev«

→zunani svet odpokliče člane iz notranjega sveta, ta pa sam izbere nove iz zunanjega (ne na silo) vendar ne ravno odpoklicanih=*sistem zavor in ravnovesij*

Struktura: {izpit}

Župan-vrhovni predstavnik mestne samouprave

Sodnik-organ samouprave

Notranji svet - (12. članov) ODLOČILNA BESEDA

Zunanji svet - (24. članov) kontrolna funkcija

Mestni svet-zamenja skupščino vseh meščanov

E.

AVTONOMIJE NA PODEŽELJU

1. Soseske

-Med najstarejšimi oblikami podeželskih avtonomij

Soseske ene ali več vasi se imenujejo ŽUPA (VAŠKI ŽUPAN)

2. Avtonomija v okviru deželskih sodišč

-Sodna oblast za vse nepriviligirano prebivalstvo ZA TEŽJE KAZENSKÉ ZADEVE/LASTNINA

Privilegija za Kranjsko in Koroško(1338)

-Zahtevala, da se ljudje 3x letno zberejo→VEČA(splošni sodni zbor), če ne kazen in pod prisego izpovedo, ali je kaj škodljivega ali nesojenega v deželi

→GORIČANI samo 1x letno-tako veleva običaj!!!

3. Avtonomija beneških Slovencev

-obsežna avtonomija NADIŠKI SLOVENCİ (živeli v 2. dolinah, posebna avtonomija)

- KMETJE PRIPADAJO PATRIARHU
 - sodstvo ima gastald // **banka**-posebni organ, sodni zbor(prisedniki voljeni)
 - ločitev med upravnimi in sodnimi organi
 - gastald predseduje posebnemu sodišču, sestavljeno je iz dekanov (*županov vasi*), za vsako izmed dolin posebej
 - sodišče ima pristojnost glede težjih zadev za celotno ozemlje obeh dolin, je obenem nižje in višje sodišče
 - INSTITUT JURATOV-živi zapisnikarji (sojenje,sodbe,sklepi arenga)

- KMETJE PRIPADAJO ZEMLJIŠKIM GOSPODOM
 - sodstvo ima jurisdicent (=zasebni fevdalec)
 - jurisdicent predseduje vaškim sodnim zborom
- VAS – ima avtonomijo po gastaldom ali jurisdicentom

ARENKO-sestanev vseh dekanov doline pod vodstvom velikega dekana(združeni arengo-obe dolini)//*neposredno pogajanje z Benetkami o višini davka*

-»**prauda**«-sodna obravnava, kjer se sodni zbor posvetuje z drugimi člani skupnosti

4. Obmorske podeželske skupnosti

VINODOLSKI ZAKON (1288)→Vinodol

- Uradni zapis prava (dotlej veljavnega), ki ga je v pričo kneza sestavilo 42 zastopnikov posameznih naselij
- 78. členov
- Pozna kolektivno odgovornost
- Omenjena **PRISTAVA**: *primerljivo z jurati, mnamon(Gortina)*
 - uradna oseba javnega zaupanja
 - Zastopal sodni zbor
 - NADOMEŠČAL ZAPISNIK(izpodbojno z 3. pričami)

POLJIČKI STATUT (V od Splita)

- Prvih 19. členov nastalo 1440 kot prireditvev nekega starega statuta, pozneje se je razvijal in dopolnjeval →17. stol. 116. členov
- Kaže sorodnost s starim ruskim pravom
- Nenavadno dolgo v rabi
- Socialna struktura:
 - plemiči – didiči in vlastela,
 - svobodni kmetje – pučani,
 - podložniki plemičev – kmetiči

5. Gorske skupnosti, gorske pravde in GORSKE BUKVE

→gorske skupnosti so združevale ljudi iz različnih krajev zaradi agrarne dejavnosti

GORSKE BUKVE- Izdan 1543 za Štajersko

Deželni knez=Rezultat konflikta med sogorniki in gorskimi gospodi

- V nemščini zapisan zakon
- »ZAKON« O RAZMERJIH NA GORSKOPRAVNIH VINOGRADIH

VINOGRADI

- GORSKOPRAVNI
- PRIDVORNI
Obdelovalo zemljiško gospostvo v lastni režiji
- HUBNI
Imel kmet kot del svojega podložnega zemljišča

-Dajali po urbarju določene dajatve

samo dolgoročni, praviloma dedni zakupi(**deden, svoboden zajem** po gorskem pravu)

→obremenjeni samo z GORŠČINO/GORNINO (mošt/vino)

Zemljiški gospod→gorski gospod (*Dolžan svojo oblast vzdrževati*)

Dedni zakupnik→SOGORNIK

Izvršilni organ na gori (samo eden/goro)→GORNIK 1/goro

RETRAKTNA PRAVICA-če je bil vinograd na prodaj

GOSPOSTVENI RETRAKT

Gorski gospod je imel pravico, da kupi vinograd po isti ceni, ki jo je ponujal drugi kupec

SORODNIŠKI RETRAKT

Za njim je prišel prodajalec najbližji sorodnik

SOSEDSKI RETRAKT

Nato pa še le sosed vinograda

Gorski gospod dobi vinograd tudi če:

- Je sogornik umrl brez dedičev
- Če 3 leta zapored ni opravil prve kopi
- Če 4 leta ni oddal gorščine

-Gorske bukve uradno razglašene za Štajersko (uporaba tudi na Dolenskem)

→konec 16.stol. bil izdelan osnutek za kranjske stanove=NI BIL UZAKONJEN

-zaradi nerešenega vprašanja, kdo bo vzdrževal organe

GORSKE PRAVDE (gorsko pravo)

→zbori sogornikov pod predsedstvom gorskega gospoda 1x (Kranjska 2x) letno

Potek:

- Priznali oblast gorskega gospoda
- Prebrali Gorske bukve
- **OBČE SODBE**-sklenitev nečesa kar naj velja v prihodnje
- Sojenje o konkretnih zadevah

-gorska pravda je bilo splošno nižje sodišče samo za vinogradnike

→prevod iz nemščine v slovenščino

- 1583 župnik na Raki

IX. ZGODNJA MODERNA DRŽAVA

(od srede 15-cca.1600)

Datumi

1515 Veliki slovenski kmečki upor

1550 Trubar, prvi slovenski knjigi

1555 Augsburgski verski mir

“Cuius regio — eius religio”

1573 Veliki hrvaško-slovenski kmečki upor

A. SPLOŠNO

- Formalin začetek novega veka velja ODKRITJE AMERIKE l. 1492
- Soglasje med monarhom in stanovi- stanovsko-monarhični dualizem
- Začetek moderne države je STANOVSKA MONARHIJA
 - Doba verskega razcepa v Z Evropi
- Neagrarne dejavnosti/kapital/cehi/manufakture/zgodnji kapitalizem
 - Posledica: fevdalna družba KRIZA
 - Kmečki upori
 - Protestantska reformacija
- RECEPCIJA RIMSKEGA PRAVA
- TURŠKI VPADI
 - Izredna udarna moč (obleganje Dunaja 1683)
- ZAPOVEDNI LIST (1570)-najstarejši uradni dokument v slovenskem jeziku

B. VOJAŠKA OBVEZNOST IN DAVČNO PRAVO

»štibra«-davek(?)

1. Podlage

Davčna prostost plemstva (utrjeno s privilegiji)

→imeli dolžnost vojaške obrambe

2. Komorni davek

Mogli naložiti le komornemu premoženju (niso davki v pravem pomenu besede)

Neposredni davki so se nalagali

- deželnoknežjim mestom
- Židom
- Deželnoknežjim agrarnim gospostvom
- Cerkvenim gospostvom (odvetništvo)

Denarni davek mestnemu gospodu (globalni)

- V Ljubljani sredi 13. stol.
- Davčna osnova=meščanska hiša
- V drugi polovici 14. stol. Nalagali mestom izredne davke

Židovski davek (globalni)

- Porazdelili in odvajali deželnem knezu
- →redni/izredni

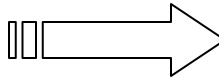
3. Vojaška obveza plemstva, vojaško najemništvo in začetki deželnih davkov

Odkar so nastale dežele, je deželni plemič dolžan braniti deželo,

praviloma kot JEZDEC,

kmetje so bili pa PEHOTA

vpoklic samo ob neposredni nevarnosti

RAZVOJ NAJEMNIŠKEGA VOJAŠKEGA SISTEMA

→dohodki komornega premoženja in posebej komorni davki so dali deželnemu knezu možnost, da z najemniki vodijo samostojno politiko, ne da bi bili vezani na pomoč plemstva

PLEMSTVO NI OSTALO PASIVNO

→nepredvidljivost turških vpadov je zahtevalo bojno pripravljenost na dolgi rok.

→a ker se jim to ni dalo in izplačalo, so v 15. stoletju odobrili denarno pomoč za najetje najemnikov (ali bili najeti)

→modernejša taktika & smodnik

4. Davek na imenjsko rento

IMENJSKA RENTA:

-dohodek zemljiškega gospoda od podložnikov, kakršen je bil razviden iz urbarjev in preračunan v denar

-po tej ocenitvi so mu morali odmeriti število oklepnih konj, ki jih mora postaviti

- Donosi pristave se niso šteli v davčno osnovo.
- Davek, odmerjen na davčni osnovi imenjske rente, imenujemo **IMENJSKI DAVEK**.

-prvotno je vsak zavezanec sam ocenjeval svoje dohodke ☺

- Pozneje moral prijaviti znesek, na katerega se je ocenil
 - Davčna napoved o višini svoje imenjske rente
 - Vpisali v **IMENJSKE KNJIGE**
 - **DAVČNI KATASTER** (prvi tudi pri nas)
 - Za Kranjsko od l. 1539 naprej

C. DEŽELNA USTAVA

DEŽELNI STANOVI-avtonomna korporacija privilegiranih oseb v deželi, ki pod vladarjevim vodstvom sama upravlja svoje zadeve ali ki jo mora vladar v določenih vladnih zadevah zaprositi za pristanek

1. Stara in nova plemiška avtonomija

Stanovska monarhija

Sodno plemiška avtonomija

deželnozborna avtonomija

2. Članstvo

Udeleženci deželnih zborov se pri nas razvrščajo v 4 STANOVSKO SKUPINE

- PRELATI
- GOSPODJE
- VITEZI
- OPRODE

V Evropi 3 stanovi

- VIŠJA DUHOVŠČINA
- PLEMSTVO
- PREDSTAVNIKI MEST

→ sestava in udeležba na deželnem zboru sta se razvijale po običajnem pravu.

V prvih treh stanovih na Kranjskem se je članstvo presojalo po:

- OSEBNEM KRITERIJU
- PREMOŽENJSKEM KRITERIJU

→ pripadnost plemiča deželi:

INKOLAT-pripadnost po bivanju

INDIGENAT-pripadnost po rojstvu

Postopek deželnega zbora-namenjen odmeri vojaške in davčne obveznosti

- Deželni zbor je mogel razpisati samo deželni knez 1x letno
- Samosestajanje se je štelo za upor
- Deželni knez vs deželni zbor
 - Osebno
 - Deželnozbornski komisarji (pooblastilo-KREDENČNO PISMO)
 - **KREDENČNO PISMO**-pooblastilo + instrukcije (stanje in kaj in kako)
- **PROPOZICIJA**
 - Vladarjev predlog v kakšni obliki in meri naj stanovi sodelujejo pri njegovih načrtih s četami in denarjem

Deželni zbor

- Predsedoval mu je DEŽELNI MARŠAL
 1. Stanovi prvo poslušali propozicijo komisarjev
 2. Posvet stanov brez komisarjev, sestavljanje odgovora
 3. Odobritev/replika, duplika,...
- **DEŽELNA GRAVAMINA**
 1. Seznam stanovskih prošenj, komisarjem ali prek odposlancev neposredno na dvor

4. Pomen deželnih zborov

→v njihovih postopkih nekateri elementi **PARLAMENTIZMA**:

- Načelo reprezentance
- Odobravanje davkov
- Večinsko načelo pri glasovanju

D. RECEPCIJA RIMSKEGA PRAVA ☺ IZPIT!!!

RECEPCIJA-ponovna uporaba

RECEPCIJA RIMSKEGA PRAVA- možnost sklicevati se naravnost na katerokoli pravilo rimskega prava (največ na Justinjanovo kodifikacijo)

Zakaj? Konec 15. in 16. stoletje

→zaradi čedalje bolj zapletenih poslovnih razmerij (živahno poslovno življenje)

Že od 10. stoletja naprej poznali dele Justinjanove kodifikacije v šoli v Pavii

Že od 12. stoletja naprej pravo kot samostojni študij na univerzah

Prvič 1495 cesar Maksimilijan I. (nemško cesarstvo)

- Ustanovil državno komorno sodišče (//odvetnik-besednik-Ljubljana)
- Določil ½ prisednikov iz vrst doktorjev prava

Deželni knez se je mogel opreti na uradništvo(poklicni pravniki)

V 16. stol. V slovenskih deželah razvijal svoje upravne organe le v sferah, v katerih stanovi niso imeli besede:

- Na vrhovni instanci na svojem sedežu
- Pri upravi komornega premoženja na vseh stopnjah

OBČE PRAVO(»ius commune«)

→pravo šolanih pravnikov

→recepirano rimsko pravo s fevdnim in deli kanonskega prava

→uradno nikoli uzakonjeno

→na našem ozemlju se ga ukine z ODZ(1812)

E. ZAKONODAJA V ZAČETKU NOVEGA VEKA

- **TRIPARTITUM OPUS IURIS CONSUETUDINARII INCLYTI REGNI HUNGARIAE**
 - Tridelni zborniki običajnega prava slavnega kraljestva Ogrskega
 - (TRIPARTIT) – 1514
 - Vseboval okoli 1500 na Ogrskem veljavno pravo (vpliv rim. recepcije)
 - 1. Prolog (teoretični uvod)
 - 1.1. Plemiški položaj
 - 2.2. Viri in procesi
 - 2.3. Razna partikularna prava
- Potrdila ga državni zbor in ogrski kralj, vendar odpor višjega plemstva → ni državnega pečata, ni zakonske moči
- **CONSTITUTIONES COMITATUS GORITIAE 1560**
 - Postave Goriške grofije
 - Zakupi (obojestransko odpovedljivi-kmeta ni mogoče odstaviti, če 40let izpolnjeval svoje obveznosti)
 - (Italija, pa tudi v Sloveniji do 1947) KOLONAT
 - Kratkoročen, odpovedljiv zakup
 - Zakupnik dobi: stanovanje, orodje in v obdelavo zemljo
 - Zakupnik da: ponavadi polovico določenih vrst pridelka

F. AGRARNA RAZMERJAV 16. IN 17. STOLETJU NA SLOVENSLEM

1. KMEČKI ZAJMI PO TRAJANJU

PROSTA SAJA

- Najmanj ugodna oblika kmetijskega zajma
- Kmeta prosto nasajal in odsajal

MITNE KMETIJE

- Prehod na ENEGA dediča
- Dajatev PRIMŠČINA
 - Dajatev ob spremembi lastnik

KUPNE KMETIJE-najbolj napreden zajem

- Uživalec kmetije lahko prodajal/ polno dedno nasledstvo
- Višja primščina
- Po običajnem pravu ali posebej s kupno pogodbo

PREVEDBA

- Odplačna sprememba mitnih zemljišč v kupna
- Za kmeta nepotreben strošek in se je upiral

2. RAZVOJ BREMEN

Na slovenskem so nekontrolirano povečevanje bremen ovirali **URBARJI!**

X. ABSOLUTIZEM

(od 17.stol. – buržoaznih revolucij)

Datumi

1740-1780 vlada Marija Terezija

A. RAZGLED

Plemiška oligarhija (Poljska, Beneška država) 3 delitve

ABSOLUTIZEM-pravno neomejena vladarjeva volja

POLITIČNI ABSOLUTIZEM-vladar ne sklicuje stanov-v davčnem pravu ni odvisen

PRAVNI/ (reformni)ABSOLUTIZEM

- Vladar odstranjuje stare oblike pravic in ga sam ustvarja
- Ni davčno več odvisen od stanov
- Slovenske dežele 1620-½ 18.stol.

REFORMNI ABSOLUTIZEM

- Obsega dobo vladanja Marije Terezije, Jožefa II.
- Ni odprave fevdalnih odnosov, le omilitev

Namen reform: okrepitev države v razmerju do drugih držav (interes države)

OKREPITEV NAVZVEN

- Vojska→denar & ljudje → notranja krepkost
- Razvoj birokratskega aparata & omejiti samovoljo plemstva

POPULACIONIZEM-čim večje število prebivalstva

KAMERALIZEM-veda o državnih financah

- Nazori:
 - **MERKANTILIZEM**-drage kovine
 - **FIZIOKRATIZEM**-zemlja je primarna dobrina (edino pametna obdelava zemlje lahko obogati državo)

VOJSKA

- 17.stol. iz najemniškega sistema v sistem stalnih regimentov (stalne enote)
- 3/3 18.stol sistem prisilnega novačenja (dosmrtno/→7 letno vojaško služenje)

B. ZAČETKI IN RAZVOJ BIROKRATSKEGA APARATA; FORMIRANJE MANJŠIH UPRAVNIH OZEMELJSKIH ENOT

1. Izhodišča

- Rast moči centralnih organov = znak porajajočega absolutizma
- URADNIŠKI APARAT-sestavljeno predvsem iz učenih pravnikov

2. Organi za več dežel

- Meddeželni organi-razvili iz vladarjevih centralnih organov
- Štajerska, Koroška, Kranjska in Goriška
 - Centralni organi v Gradcu (do ½ 18.stol.)

Ilirske province (na čelu guverner→vojaške zadeve)
Kranjska, Beljaško okrožje na Koroškem, Reka, Trst

Na stopnji meddeželnih organov je prišlo do zgodnje ločitve SODSTVA od UPRAVE
Nastala so sodišča druge in hkrati predzadnje stopnje

- APELACIJSKA (prizivna) SODIŠČA
 - Slov.dež. Celovec

3. Organi na stopnji dežele

Deželnoglavarsko sodišče

Ograjno sodišče

} 1749

Združili v deželno sodišče

-sodstvo za civilne zadeve plemstva

Jožef II.

-Razpustil stanovske odbore

-Prenehal sklicevati deželne zборе

4. Upravna oblastva na srednji deželni stopnji

1747-1749 ustanovljene (Marija Terezija)**KRESIJE** (okrožni uradi)

→posebni državni upravni organi

Funkcije nadzora & vodenje katastra

Štajerska razdeljena na 5 okrožij

Kranjska 3

Koroška 3 (kasneje 2)

Goriška 1

5. Okraji

-upravni okraji se razvili iz nabornega sistema

Bistvo: vojaška enota→dodeljena nekaj manjših teritorijev (kanton)

- Kranjska 18 kantonov

6. Začetki krajevnih občin

Stare predjožefinske fare 1754

-prvo štetje za statistične podatke (novačenje!)

-števni oddelki (40-50 hiš) → DODELITEV HIŠNIH ŠTEVILK

Jožef II. → sestava seznama zemljišč za davčne namene

→ Jožefinski kataster (nastanek davčnih občin) na čelu rihtar/župan

C. REFORME PODLOŽNIŠKEGA POLOŽAJA

- v prvi vrsti namen:

-okrepiti državo s povečanjem števila prebivalstva

-povečanje denarnih dohodkov

-agrarno-tehnična revolucija

-vpliv FIZIOKRATIZMA

→ Marija Terezija & njen sin Jožef-varovanje in izboljšanje položaja kmetov pomeni tudi doprinos v državno blagajno!

1. Davki in katastri

TEREZIJANSKI KATASTER 1.stopnja razvoja

1. Evidentirali odnose zemljiških gospodstev do podložnikov
2. Podložniki → dajatve gospodu
3. Gospodje → prijemki od podložnikov
4. davke pobirala še naprej zemljiška gospodstva
5. Omogočil natančen vpogled v podložniška bremena
6. gospodstva niso več mogla zviševati bremen (kmet v +)

JOŽEFINSKI KATASTER

1. 70% kmetu
2. Fevdalna bremena max. 17,77%
3. Država 12,22%
4. → odpor plemstva, naslednik cesarja odpravil (uporaba Avstrija, Ilirske province)

FRANCISCEJSKI KATASTER [izpit]

1. Slovenske pokrajine največ okrog 1825
2. Zrisali parcele (merilo **1:2880**)
3. **KATASTRSKA MAPA**

ROBOTNI PATENT MARIJE TEREZIJE[izpit]

-žetev in ostala poljedelska nujna opravila imajo prednost pred tlako
-tlako se ne sme zahtevati v obliki izplačila

RELUCIJA TLAKE-namesto tlake so se lahko dajale naturalne dajatve

2. Premoženska razmerja

Reforme kmečkih zajmov:

-prepričanje, da kmet več dela če je lastnik in če bo dedno nasledstvo

3. Osebni položaj

Patent o »odpravi nesvobode«

1. Jožef II.
2. 1781 za Češko-Moravsko
 - Prosto možnost ženitve
 - Prostost gibanje
 - Prosta izbira poklica...

Da bi lahko kmečki gospodar zapustil kmetijo, vezano na pogoj, da dobi primerne naslednika

TOLERANČNI PATENT (politika tihe tolerance) [izpit]!!!

Nekatolikom je bilo prepovedano:

- Dostop do javnih služb
- Lastništvo zemlje
- Prepoved opravljanja obrtnih in trgovskih dejavnosti

→tolerančni patent to odpravi

4. Pravno varstvo podložnikov

Podložniški odvetnik (postavljen od države)

→**PATENT O POSTOPKU V PODLOŽNIŠKIH ZADEVAH:**

-opredeljena uradna pot za pritožbe podložnika

-če je šlo za **podložnost** samo sestavi tožbo(odloča sodišče), če o **podložniških obveznostih** → KRESIJA in ni denarnih kazni (varovanje kmeta)

XI. PRAVO V BURŽOAZNI DRŽAVI

Datumi

1811 Obči državljanski zakonik v Avstriji

A. BURŽOAZNE REVOLUCIJE IN USTAVNI RAZVOJ

1. Razgled

Prva buržoazna revolucija

- Upor nizozemskih provinc proti oblasti španskega kralja
- Angleške kolonije v Severni Ameriki razglasile neodvisnost 1775/76
- Prvič razglašeno načelo **SUVERENOSTI LJUDSTVA**

2. Gospodarski cilji

Buržoazne revolucije zahtevale

- Svobodno konkurenco
- Svobodno delovno silo

3. Socialni cilji

Odprava fevdalnih družbenih razmerij

- V slovenskih deželah 1848 (zemljiška odveza)
 - Bremena odpravljena brez odškodnine
- Podložniška bremena
 - Preračunali v denarno vrednost
- **SERVITUTNA REGULACIJA**
 - Pustili so dotedanjemu lastniku služečega zemljišča del zemljišča v prosto last, drugi del pa dotedanjim služnostnim upravičencem

Kmet nosil težka davčna bremena

4. Nacionalni program

a) Pojem nacije

- Zahodna Evropa-pripadnost določeni državi
- Severna in Vzhodna Evropa- jezikovni kriterij

c) PROGRAM ZEDINJENE SLOVENIJE IN JEZIKOVNO PRAVO [izpit] !!!!!

dunajski Slovenci v društvu Slovenija

- 1. razbitje historičnih dežel**
- 2. združitev slovenskih predelov v kraljestvu Sloveniji**
- 3. enakopravnost slovenščine v šoli in uradih**

→jezikovno pravo

Slovenščina kot sodni jezik:

- 1850 načelno priznanje slovenščine kot sodnega jezika
- 1862 vloge v slovenskem jeziku, zapisniki in rešitve tudi
- 1867 obvezno vodenje slovenskih zapisnikom, če stranki govorita ta jezik

PRAŽAKOVE JEZIKOVNE REFORME 1882/3

Pražak- avstrijski pravosodni minister češkega rodu

- Sprejem slovenskih tožb in izrek sodb v istem jeziku
- Sodbe višjih deželnih sodišč je treba stranki dostaviti v slovenskem prevodu

Slovcem so bili pri uveljavljanju nacionalnih, zlasti jezikovnih zahtev v oviro:

- Razbitost na 8 ozemelj
- Lega na poti med centralno Evropo in morjem

5. Državnopravni cilji

- Močna centralna oblast, sposobna uveljaviti pravno varstvo
- Ustavna država
- Določene oblike omejene lokalne ali interesne avtonomije

a)CENTRALIZACIJA

b)KONSTITUTCIONALIZEM

- zahteva po ustavni državi
- 3 veje oblasti
- Zahteva po parlamentarizmu (odpravljena izključna pravica monarhov do zakonodaje)

c)AVTONOMIJA

- samouprava protiutež centralni oblasti
- KOMUN/-A – najbolj pogosta oblika krajevne avtonomije
- Interesne
- Regionalne

Č)DVOTIRNI SISTEM

- Vzorednost centralnih in avtonomnih organov

d)PREDSTAVNIŠKI ORGANI IN VOLILNI SISTEM

- moški cenzus (starost, manjši krog)

XII. MED SVETOVNIMA VOJNAMA

Datumi

10.10.1920 Koroški plebiscit

A. STARA JUGOSLAVIJA – USTAVNI RAZVOJ IN UPRAVNA RAZDELITEV

1. Priprave

- **MAJNIŠKA DEKLARACIJA [izpit]**
 - 30. maj 1917
 - Poslanci Jugoslovanskega kluba v dunajskem DZ
 - Z podpisno akcijo postala množična izjava za mir
 - Zedinjeni Jugoslovani zunaj Avstro-Ogrske
 - Srbski politiki
 - Teza pridružitve drugih narodov Srbiji
 - Politiki iz Avstro-ogrskih dežel
 - Teza združitve in ustanovitve nove države

- **KRFSKA DEKLARACIJA [izpit]**
 - 20. julij 1917
 - Pomeni kompromis med obema tezama in formalno sprejem teze združitve

16./17. avgust 1918 v Ljubljani **NARODNI SVET**

24. september 1918 v Zagrebu sprejet program neodvisne države narodov jugoslovanskih dežel

6. oktober 1918 v Zagrebu ustanovljeno **NARODNO VJEČE SHS**

Politično vodstvo:

- Načelo 1 delegat na 100,000 prebivalcev
- Postavilo program zedinjena

2. Država SHS

29. oktober 1918

Narodno vječe v Zagrebu razglasilo za vrhovno oblast na ozemlju, kjer so prebivali Jugoslovani v mejah bivše Avstro-Ogrske

→Država SHS

4. Jugoslavija

S prvodecemberskim aktom ustanovljena država
Kraljestvo SHS/Kraljevina SHS/ Kraljevina Jugoslavija

a) priprave na ustavo

- začasno ljudsko predstavništvo (imenovano in voljeno)
- zakon o volitvah ljudskih poslancev 3.september 1920
- volilna pravica
 - moški
 - 6 mesecev prebivališče
 - Omejitve na poklic
 - 21 let
- Sprejem ustave: normalna absolutna večina

b) VIDOVDANSKA USTAVA 28. JUNIJ 1921 [izpit]

- uzakonila monarhijo in izrekla politično neodgovornost kralja
- državo razdelila na upravne enote - OBLASTI (33)
 - 800,000 prebivalcev
- Edina ustava, ki je bila sprejeta v celoti na ustavnodajni skupščini
- Jugoslavija buržoazna monarhija

c) ŠESTOJANUARSKA DIKTATURA IN OKTROIRANA USTAVA [izpit]

- 6.1.1929 kralj razveljavil Vidovdansko ustavo in razpustil skupščino, oblasti
- Sedaj oblasti=**BANOVINE** (9)
 - Ljubljanska/Mariborska→ združene v Dravsko banovino
 - Banski svet 20-300 članov

• OKTROIRANA USTAVA – 3. september 1931 [izpit]

- kralj razglasi novo, oktroirano ustavo
 - malo ustreza načelom meščanske demokracije
 - DVODOMNI SISTEM
 - ljudsko predstavništvo je sestavljeno iz SENATA in NARODNE SKUPŠČINE
 - skupščina – v celoti voljena, volilni sistem se načel, uveljavljenih za volitve v ustavodajno skupščino
 - senat – polovica senatorjev voljena, polovico imenuje kralj, da prepreči nezaželen sklep skupščine
 - noben sklep ne more biti sprejet brez pristanka obeh
 - VSEDRŽAVNE KANDIDATNE LISTE – novost
 - stranka, ki se hoče udeležiti volitev mora imeti v vsakem upravnem okraju po enega kandidata
 - v vsakem okraju mora kandidatna lista dobiti vsaj 200 podpisov
 - s tem hočejo doseči, da na volitvah nastopajo samo unitaristične stranke
 - stranka ki dobi največ glasov na volitvah dobi 2/3 mandatov
 - stranka ki ni dosegla 50.000 glasov ni prišla v poštev pri delitvi mandatov
 - glasovanje je bilo ustno in javno

- BANOVININE
 - razdelitev na banovina je ostala
 - 9 banovin, ki ne ustrezajo narodnostni strukturi, razen Dravske
 - Dravska, Savska, Vrbaska, Primorska, Zetska, Drinska, Donavska, Moravska, Vardarska

č) omejevanje ustavnih pravic

- državljanske pravice samo formalnost
- **KOMUNISTIČNA PARTIJA**
 - Ustanovljena v Beogradu
 - 20.-23.4.1919
- 30.12.1920 vlada prepovedala organizacijo in delovanje KPJ

5. Slovenija

- po razpadu stare Avstrije historične dežele izgubijo pomen
- slovensko ozemlje, ki pride v Državo SHS dobi ime Slovenija

a) NARODNA VLADA ZA SLOVENIJO

- prvi organ oblasti
- sestavljena po sporazumu vodstev tedanjih strank in potrjena v Narodnem vijeću
- deluje v času Države SHS in še nekaj časa po zedinjenju
- njena oblast je enotna, ker je bila deželna samouprava odpravljena

b) DEŽELNA VLADA ZA SLOVENIJO

- Deželno vlado imenuje regent
- sestava je močno skrčena
- resorji, ki niso dobili poverjenika, so naravnost podrejeni beograjskim ministrstvom
- v dobi te vlade meščanska oblast doživlja krizo
- USTANOVITEV UNIVERZE V LJUBLJANI
 - sloni na zasebni iniciativi
 - večje število strokovnih in socialnih društev je ustanovilo vseučiliško komisijo, ki ji vlada dodeli poverjenike
 - 19. maja 1919 se začnejo predavanja
- BOJ ZA SLOVENSKO MEJO
 - Koroška – Slovenija dobi le Mežiško dolino in Jezersko, druge dele Koroške izgubimo s plebiscitom
 - Prekmurje – nekaj časa spadalo k Ogrski, bil celo del Sovjetske republike, 1919 Prekmurje zasedejo jugoslovanske čete, zunaj meje ostanejo Porabski Slovenci
 - Londonski pakt – Italiji obljubi precej Avstro-ogrskih ozemelj z jugoslovanskim prebivalstvom, katere ob koncu vojne zasede
 - Rapalska pogodba – Primorska z Istro, Cres, Lošinj, del Dalmacije pripadejo Italiji
 - Rimski sporazum – določa mejo glede Reke

c) POKRAJINSKA UPRAVA ZA SLOVENIJO

- začasno postavljena namesto Deželne vlade
- načeluje ji pokrajinski namestnik
- OBLASTI, 1923/1924
 - uvedeni sta ljubljanska in mariborska oblast
 - stoji veliki župan
 - veliki župan – na čelu vsake oblasti, predstavnik beograjske vlade, ni avtonomen organ, podrejen ministrstvu za notranje zadeve, popolnoma odvisen od vlade
- OBLASTNE SKUPŠČINE
 - samoupravni organi na ozemlju oblasti
 - volitve izvedene 1927
 - imajo pravico spreminjati deželne zakone, ki so v veljavi iz časov stare Avstro-ogrske
 - nekoliko spominja na dvotirni sistem – oblast=dežela, veliki župan=deželna vlada, skupščina=deželni zbor

d) BANOVINI

- z razglasitvijo oktroirane ustave so razpuščene oblasti in njihovi organi
- ZAKON NOTRANJI UPRAVI – izvede koncentracijo upravne oblasti
- BANOVINI
 - Jugoslavija se razdeli na upravna območja 1929
 - ljubljanska in mariborska oblast se združita v Dravsko banovino
 - Dravska banovina obsega vse slovensko ozemlje v Jugoslaviji, brez metliškega in črnomaljskega okraja
 - oktroirana ustava – obdrži banovine in jih opredeli ko upravne in samoupravne enote
 - ban – na čelu banovine, predstavnik kraljeve vlade, ima politično in upravno oblast v banovini, postavi kralj
 - banska uprava – deli se na oddelke z načelniki in odseke s šefi
 - banski svet – banov posvetovalni organ, postavi ga minister za notranje zadeve

e) OKRAJI

- okraji Slovenije niso doživeli bistvenih sprememb
- občutnejše spremembe je doživelo Prekmurje
- ZAKON O OBČI UPRAVI – utrdi birokratski sistem v okrajni upravi
- SRESKI POGLAVAR
 - načeluje okrajem
 - vodi posle uprave v okraju
 - je osebno odgovoren za svoj aparat
- šestojanuarska diktatura okraje odpravi

f) OBČINE

- občine so podrejene narodni vladi oziroma deželni vladi
- pri občinskih volitvah je odpravljen sistem davčnega volilnega cenzusa

- z ustanovitvijo oblasti so občine podrejene njim
- šestojanuarska diktatura občine odpravi
- ZAKON O OBČINAH 1933 – občinski odbori voljeni, občina mora šteti vsak 3000 prebivalcev, zato se na Slovenskem začne združevanje občin – komasacija, občinska uprava se še bolj oddalji od ljudstva
- ZAKON O MESTNIH OBČINAH 1934 – priznanje nadaljnega obstoja statutarnim občinam, v Sloveniji so mestne občine Celje, Ljubljana, Maribor, Ptuj
 - mestni svet in predsednik mestne občine – organa mestne občine, število članov mestnega sveta je odvisna od števila prebivalcev, volitve so enake, neposredne, javne

B. PRAVNA OBMOČJA STARE JUGOSLAVIJE

- ZAČETEK 20. STOLETJA – jugoslovansko ozemlje pripada 4 različnim državam
 - Avstro-ogrski, Srbiji, Črni gori, Turčiji
- PO 1. BALKANSKI VOJNI 1918: jugoslovansko ozemlje pripada 3 različnim državam
 - Avstro-ogrski, Srbiji, Črni gori
- zato so v različnih delih uveljavljeni različni pravni redi

a) POENOTENE IN NEPOENOTENE PANOGE

- takojšnje poenotenje ni mogoče – upoštevajo staro zakonodajo, prihaja do zlivanja pravnih redov
- precej pravnih panog je poenotenih 1930, ko kralj uzakoni že prej pripravljene zakonske osnutke
- POENOTENE PANOGE
 - kazensko pravo
 - kazensko postopek
 - civilni pravdni postopek
- NEPOENOTENE PANOGE
 - civilno pravo – samo osnutki
 - trgovinsko pravo – prva dva dela sta veljala, tretji pa ne, zato tudi prva dva nista imela zakonske veljave

b) PRAVNA OBMOČJA

- **Jugoslavija** obsega **6 pravnih območij**
- tudi ta niso enotna
- **SLOVENIJA IN DALMACIJA**
 - veljavnost prava – veljajo avstrijski državni zakoni in uzakonjeni so deželni avtonomni zakoni (*predpisi Narodnega vijeća in Narodne vlade*)
 - civilno pravo – ODZ velja v novelirani obliki

- **HRVAŠKA IN SLAVONIJA**
 - včasih – spadala pod ogrski del Avstro-ogrške, ima poseben status
 - veljavnost prava – delno velja avtonomno hrvaško pravo, delno avstrijsko pravo v starejših oblikah, delno pa dodatni predpisi Narodnega vijeća
 - civilno pravo – ODZ velja v novelirani obliki
- **VOJVODINA IN MEDJIMURJE**
 - veljavnost prava – velja ogrsko pravo, veliko se uporablja običajno pravo, ker je veliko neurejene snovi
 - značilnost – zakoni se označujejo kot zakonski členi, imenujejo se z zaporednimi rimskimi številkami
 - civilno pravo – nima civilnega zakonika, ampak velja množica drobnih norm in Tripartit, samo v delu Vojvodine se uporablja novelirani ODZ kot običajno pravo
- **BOSNA IN HERCEGOVINA**
 - veljavnost prava – iz turške dobe velja islamsko versko pravo in deli turškega prava, po avstro-ogrski zakonodaji mnoge pravne panoge ureja avstroogrsko-bosansko pravo
 - civilno pravo – za civilno pravo velja turški zakonik Medžle, uporabljali so tudi ODZ kot *usus fori*
- **KRALJEVINA SRBIJA**
 - civilno pravo – na področju civilnega prava velja Srbski gradjanski zakonik
 - Makedonija in Kosovo – tu velja turško pravo, njegovi ostanki se pozneje kažejo v običajnem pravu
- **ČRNA GORA**
 - veljavnost prava – velja njeno lastno pravo
 - civilno pravo – premoženjsko pravo ureja Opšti imovinski zakonik

c) SODSTVO

- vsako pravno ozemlje je imelo svoje vrhovno sodišče, razen območja Slovenije in Dalmacije
- **OBMOČJE SLOVENIJE IN DALMACIJA**
 - območje Slovenije in Dalmacije je bilo podrejeno vrhovnemu sodišču Hrvaške in Slavonije v Zagrebu
 - za območje Slovenije in Dalmacije je bil ustanovljen poseben oddelek znotraj vrhovnega sodišča
 - kasneje je bilo za Slovenijo ustanovljeno Vrhovno sodišče v Ljubljani – 1940
 - namesto Vrhovnega sodišča na Dunaju in apelacijskega sodišča v Gradcu je bilo ustanovljeno Višje deželno sodišče v Ljubljani
 - struktura okrožnih in okrajnih sodišč se ni spremenila
- **STRUKTURA VRHOVNIH SODIŠČ**
- območje Slovenije in Dalmacije – Stol sedmorice, oddelek B v Zagrebu
- **STRUKTURA SODIŠČ V SLOVENIJI**
 - ni se bistveno spremenila
 - Okrožna sodišča – združena prejšnja deželna in okrožna sodišča
 - Apelacijsko sodišče – prejšnje Višje deželno sodišče
 - Vrhovno sodišče – ustanovljeno 1940

XIII. ODLOMKI IZ CIVILNEGA PRAVA

A. PREPUŠČANJE TVARI ALI DONOSOV OD DOBE OMEJENE PISMENOSTI DO ZEMLJIŠKE KNJIGE

1. Izročitev stvari

- Izročitev (traditio)
 - Dejanska prepustitev v last
 - Za nepremičnine:
 - Po poteh meja zemljišča
 - Izročanje simbolov
 - Čim večje javnost, da ni pozabe dejanja
 - Uhanje, klofutanje, znamenja na mejnikih
- Mestne knjige
 - Večja pismenost
- Jeseniški rudniški red (14.stol.)
 - Izročitev pred rudniškim sodnikom
 - Primerja staro in novo listino o izročitvi
- Pismeni dokazi (slabosti)
 - Opisovali samo po zemljiščnem imenu ali pa po legi med sosedi
 - Ni točnega obsega zemljišča

2. Izročitev pravice do donosov

INVESTITORJI

-Obsega dejanske ali simbolične izročitve stvari in izročitev vseh vrst donosov do nje

3. Socialna pogojenost

- Promet z nepremičninami med kmeti je bil slej ko prej odvisen od značaja kmečkih zajmom
- Le zajma po kupnem pravu in po gorskem pravu sta nudila pogoje za nepremičninski promet med kmeti (a vseeno pravica zemljiškega gospoda do intervencije)

4. Razvoj zemljiške knjige

a) zbirka listin

- uvedba zemljiške knjige 18.stol. (Češko-Moravska)
 - prva faza
 - nekoliko izpopolnjena zbirka listin o nepremičninskem prometu
- deželna deska 17.stol.
 - zasebno pravne listine
 - javno dostopna, načelo javnosti

b) Glavna knjiga

- z razširitvijo indeksov so uvedli **VLOŽKE**
- zbirka listin je ostala, poleg nje so vodili še glavno knjigo
- **GLAVNA KNJIGA** – v njej je za vsak zemljiški kompleks odmerjen prostor, kamor naj bi se pregledno, v kolonah zapisovali glavni podatki o lastniku in bremenih
- **VLOŽEK** – vnaprej rezerviran prostor, kamor se zapiše podatke za en zemljiški kompleks
- **SLABOST** – nepremičnine so označene le z lastnikovim, krajevnim imenu, hišno številko, slabo opisan obseg
- **PRI NAS**
 - po marčni revoluciji 1851 so vodenje zemljiških knjig prenesli na okrajna sodišča

c) Zveza z katastrom

- **KATASTER** – od zemljiške knjige se razlikuje po tem, da je sestavljen za davčne namene
- **ZEMLJIŠKA KNJIGA** – ima civilnopравни značaj, rabi se za varnost prometa z nepremičninami in je imela **KOPIJO KATASTRSKE MAPE**
- **URBAR** – seznam dohodkov zemljiškega gospostva od podložnikov
- **RAZVOJ ZEMLJIŠKIH POPISOV** ki je rabil za davčne namene
 - imenijska knjiga – popis zemljiških gospostev in ocena dohodkov od podložnikov
 - terezijanski kataster – popis napovedanih dohodkov od rustikalnih in dominikalnih zemljišče
 - jožefinski kataster – popis zemljišč, izmere, kultura, donosnost
 - franciscejski kataster – zaris parcel z ustreznimi sezname

č) Razvita oblika zemljiške knjige

- **ZEMLJIŠKA KNJIGA** je sestavljena iz 3 delov
 - glavna knjiga – vsebuje vloške, vodi se za vsako katastrsko občino
 - zbirka listin – vodi se kronološko za katastrske občine enega okrajnega sodišče skupaj
 - uradna kopija katastrske mape
- **VLOŽEK** vsebuje
 - list A – opis nepremičnine, navedba vseh parcel po parcelnih številkah
 - list B – lastninski list, navedba lastnikov
 - list C – bremenski list, navedba bremen
- **NAČELA ZEMLJIŠKE KNJIGE**
 - Zakon 1871
 - vpisno načelo – stvarna pravica nastane samo z vpisom v zemljiško knjigo
 - »kar je vpisano, velja«
 - načelo zaupanja in publicitete – treba se je zanesti na resničnost vpisanega dejstva, vpisano dejstvo velja tudi proti tretjim osebam

Deželna deska še nekaj časa dihala

B. OBLIGACIJSKO PRAVO

1. Splošni razvoj

Posel iz rok v roke z bodočo obveznostjo

Načelo »**obljuba dela dolg**«

2. Razvoj obličnosti (formalnosti)

Listina prvotno za podporo spomina, nato pa je bila vedno bolj za glavno dokazilo. Poln dokaz sta pomenili **PEČATNA** in **NOTARSKA LISTINA**

- **Notarji**- osebe, ki so uživale »javno vero«
- **Notarski instrument**- po notarju spisana in s SIGVETOM potrjena listina
- **LIKOF**

3. Utrditev obveznosti

a) Razvoj

- 1. stopnja – osebno jamstvo dolžnika ali osebe, ki je zanj prevzela poroštvo, najstarejše oblike osebnega jamstva so lahko privedle do zaslužnjevanja, zapora ali začasne omejitve svobode
- 2. stopnja – jamstvo se je omejilo na premoženje, porok je postal samo plačnik
- 3. stopnja – jamstvo samo še z določeno stvarjo, zastavitev

b) Zastavitev

starejša zastava

zastavni upnik dobi s posestjo tudi užitek nepremičnine oz. donosov

novejša zastava

zastavni upnik dobi v posest samo ob neizvršitvi obveznosti v sodno izvršilnem postopku

živa zastava – če so se donosi nepremičnine, ki se pripadli upniku odbijali od dolga, zastavljeni predmet lahko spet oživi

mrtva zastava – če so donosi nepremičnine pripadli upniku, ne da bi se njihova vrednost odbijala od dolga, je bil zastavljeni predmet je bil za zastavitelja mrtev

rešilni kup – želi doseči podoben učinek kot mrtva zastava, prodajalec se je izgovoril, da bo v določenem roku kupnino vrnil in tedaj mu prodana stvar pripade nazaj

zapadlostna zastava – po preteku plačilnega roka zastavljena stvar postane last zastavnega upnika

prodajna zastava – zastavni upnik lahko zastavljeno stvar proda, če je izkupiček premajhen dolžnik s svojim preostalim premoženjem jamči za svoj dolg

c) V Sloveniji

- poroki – ponavadi so trije
- poroštvo z zneskom – vsak porok odgovarja za del dolgovane vsote ali pa nedeljeno
- omiljeno osebno poroštvo – oblika obstagija, če dolžnik ne izpolni obveznosti, se mora porok nastaniti v določeni krčmi in tam na dolžnikove stroške ostati toliko časa dokler obveznost ni izpolnjena

č) Evikcija

- odsvojitelj mora nuditi dodatno varnost, če se pojavi nekdo, ki hoče stvar odvzeti pridobitelju
- odgovornost odsvojitelja se imenuje evikcija
- v primeru evikcije mora odsvojitelj vrniti pridobitelju kupnino ali zastavljeno vsoto

C. ZAKONSKA ZVEZA

1. Soglasje med starešinami rodbinskih skupin
2. Med zastopniki družin
3. Fevdalizem: upoštevanje volje ženina in neveste

Cerkveni vpliv

- Poroke brez duhovnika pod grehom, a veljavne
 - i. CERKVENE
 - ii. NECRKVENE (skrivne)
- Tridentinski cerkveni zbor je leta 1563 s dekretom **TAMETSI** razglasil neveljavnost skrivnih zakonov (ponekod).

Č. KODIFIKACIJE CIVILNEGA PRAVA V 19. STOLETJU

a) OBČI DRŽAVLJANSKI ZAKONIK

- OSNUTEK ODZ – pod vladno Marije Terezije, a je odklonjen 1770, ker je preobsežen, nima oblike zakona
- NAPREDEN OSNUTEK – izdela pravnik Martini, odpor reakcionarnih krogov, poskusno se uveljavi v Galiciji
- PREDELAVA OSNUTKA – nastane ODZ, ki začne veljati 1812 (ne povsod takoj)
- ODZ UREJA – osebno, premoženjsko in dedno pravo

b) SRBSKI GRADJANSKI ZAKONIK

- prvotno so imeli namen prirediti Code Civil, vendar je bil preveč liberalen
- zato so prilagodili ODZ – strožje glede dedovanja žensk, izpustili nekaj neaktualnih določil, dodajo določila o veliki družini zadrugi
- osnutek je uzakonjen 1844, velja na območju kraljevine Srbije, ter za Makedonijo in Kosovo

c) OPŠTI IMOVINSKI ZAKONIK

- OIZ je uzakonjen 1888
- je moderna kodifikacija, ki vsebuje elemente plemenskega prava

d) MEDŽLE –turška kodifikacija BiH

XIV. ODLOMKI IZ KAZENSKEGA PRAVA

NAMEN KAZENSKEGA PRAVA

s prisilnimi sredstvi zagotoviti obstanek družbenega reda in razmerij

A. IZVIR IN RAZVOJNE DRUŽBE

ZAŠČITA NAVZNOTER – razvija se **brezpokojnost**,

→ če je oseba **brezpokojna**, izgubi pravno zaščito in je dana na voljo knezu ali vsem pripadnikom skupnosti, ponekod so imeli pravico ali dolžnost, da jo ubijejo

ZAŠČITA V RAZMERJU DO DRUGE SKUPNOSTI – če med dvema skupnostima ni bilo učinkovite skupne oblasti se je pojavilo maščevanje

RAZVOJNE TEŽNJE KAZENSKEGA PRAVA

- težišče se pomika v področje državne oblasti
- odgovornost se individualizira – namesto skupne odgovornosti se razvija odgovornost posameznega storilca
- upoštevanje subjektivnega momenta – odgovornosti za učinek, krivda
- stanovske razlike pri ravnanju s posameznikom – nekaj časa se zaostrejuje, pozneje se začnejo izravnovati

B. MAŠČEVANJE

- MOTIV – povrnitev zla za zlo, ki je prepuščena rodbinski ali plemenski skupnosti ubitega
- KOLEKTIVNA ODGOVORNOST – ni nujno, da zadene krivca, naperjena proti kateremukoli članu skupnosti
- spočetka je maščevanje dopustno za več vrst sovražnih dejanj med skupnostmi
- DEJAVNOST OBLASTI PRI KAZENSKEM PRAVU
 - maščevanje se omejuje predvsem na uboj
 - država dopušča pravico maščevanja pri uboju, telesnih poškodbah, okrnjenju časti, ugrabitvi, požigu
- DOBA FAJT – prisotno maščevanje v bojih med fevdalci, državna oblast je bila preslabotna, da lahko to preprečila, maščevanje se je v tem času celo na novo razmahnilo
- RAZVOJNE STOPNJE MAŠČEVANJA
 - prosto in neomejeno maščevanje skupnosti proti drugi skupnosti
 - omejitev maščevanja na obseg, ki ustreza teži povoda
 - sklenitev začasnega premirja (*ponekod pri Slovanih se imenuje vera*)
 - navidezno, fingirano maščevanje (*pokora, maščevanje dobi obredno obliko*)
 - poravnava, kompozicija – krivec da napadeni skupnosti zadoščenje s denarnim plačilom, spravnina, krvnina, spočetka se krvnina določa sporazumno, kasneje dobi stalno višino, diferencirano po socialnem položaju
 - v Sloveniji – določila o maščevanju iz dobe fajt, ki so verjetno že pod vplivom mirovnega gibanja, predpisi iz 13. in 14. stoletja pri nas urejajo predvsem kompozicijski sistem

PRIVILEGIJ ZA KOROŠKO IN KRANJSKO 1338

- pri uboju intervenira sodišče
- ujetemu ubijalcu se namesto telesne kazni odmeri odškodnina, ki ne sme zadeti premoženja žene in otrok
- pobeglemu ubijalcu se odmeri kazen v prid sodišča, maščevalna pravica proti njemu pa je odprta
- med njimi je še v 16. stoletju veljal »običaj in pravo« da sorodniki ubitega vdrejo na ubijalčevo zemljišče, pokončajo in pohodijo vse kar najdejo (*pustošenje*)

C. KAZENSKO PRAVO V SREDNJEM VEKU

1. Storilec

- kolektivna odgovornost – vprašanje storilca ni tako pomembno, odgovarjal je vsak član skupnosti, iz katere je izšel napad, včasih se je odgovornost prenesla na starešino (reprezentančna odgovornost)
- individualna odgovornost – omejuje na samega storilca, se oblikujeta pojma pomoči in prikrivanja
 - »Kdor krajo skriva ali hrani, naj se obesi tatu na desni strani«
 - »Kdor žakelj drži in kdor krade, sta oba tatova«

2. Kazniva dejanja

- pravilo Nullum crimen, nulla poena... v srednjem in začetku novega veka ni veljalo
- pojem težje kazenske zadeve se oblikuje v dobi fajn z deželno mirovno zakonodajo,
- KRVNO SODSTVO – skromno diferencirano in razmeroma slabo opisano
- UBOJ – prepuščen kompoziciji, denarni poravnavi
- UMOR - težje kaznivo dejanje, znak za umor je skrivanje trupla in večja skrivnost dejanja
- PREGANJANJE VEŠČ – zadeva duhovskih sodišč, pojem copništva so ponekod poznali v celem srednjem veku, razmahnilo se je okrog leta 1400, pri nas pozneje
- BULA O VEŠČAH 1484
 - Summis desiderantes
 - Papež Inocenc VII.
- **Kladivo hudodelk** 1487
 - Dva dominikanca
 - Navodilo za preganjanje vešč

3. Kazen

- SPLOŠNA PREVENCIJA – namen kazni je zastraševanje, ki naj bi odvrčalo od storitve zločinov
- SPECIALNA PREVENCIJA – poboljšanje storilca in odvrnitev od ponovne storitve kaznivega dejanja dobiva močnejši poudarek šele v teku razvoja
- ZNAČILNOSTI SREDNJEVEŠKIH KAZNI
 - **javnost izvršitve** (*izvaja se zaradi splošne prevencije*)
 - **surovost** (*izhaja iz kulturnih žrtvovanj, legend*)
 - **diferenciranost po osebnem, socialnem položaju obsojenca** (*pripadnik privilegiranege stanu je bil kaznovan z denarno kaznijo, pripadnik nižjega stanu pa za enako dejanje s smrtjo*)
- DIFERENCIRANOST KAZNI – glede na vrsto kaznivih dejanj, premoženjske, telesne, sramotilne, prostostne
- KAZNI PO TALIONSKEM NAČELI – storilna obsodijo na enako dejanje kot ga je zakrivil sam
- ODSEVNE KAZNI – kjer talion ni prišel v poštev, za bogokletstvo so odrezali jezik, za krivo prisego odrezali oba prisežna prsta, skupno jima je bilo, naj oblika kazni spominja na dejanje
- DENARNE KAZNI – zelo pogoste, uveljavljali so jih kjer je bilo mogoče
- na slovenskem so skušali omejiti krog ljudi ki so gmotno trpeli z obsojencem (*predvsem zemljiškega gospoda*)

Č. KAZENSKO PRAVO IN POSTOPEK V ZAČETKU NOVEGA VEKA

1. Glavne norme

LJUBLJANSKI MALEFIČNI RED [izpit]

- Ljubljanski sodniki so imeli težave pri sojenju v kazenskih zadevah, ker niso imeli v rokah jasnih predpisov
- Ljubljana je od cesarja Maksimiljana na prošnjo dobila Malefični red za izvrševanje krvnega sodstva
- 1566 so ga uvrstili v privilegijsko knjigo in si ga dali potrditi
- proti koncu 17. stoletja so ga uporabili v konkretnih primerih
- ljubljanski malefični red je v ena izmed prvih zakonitev kazenskega prava in postopka
- **inkvizicijska maksima**: pri preiskavi je sodnik preiskovalec in tožilec obenem

CONSTITUTIO CRIMINALIS CAROLINA (1532)

1. Karel Veliki za nemško cesarstvo objavil kazenski zakonik in postopnik
2. CCC je na koncu je vseboval salvatorično klavzulo, ki je načeloma dopuščala običaje državnih stanov
3. CCC je imel zato subsidiarno (pomožno) veljavo, dejansko pa je zelo vplival na prakso
4. na Slovenskem so kmalu sledili redi za deželska sodišča

Redi za deželska sodišča:

1. KRAJNSKI RED 1535
 - načeloma se ni držal CCC
 - naperjen proti deželskim sodiščem
 - stanovi so hoteli omejiti kazensko sodstvo in jim odvzeti možnosti za razsojanje v podložniških zadevah in dobivanje dohodkov iz sodstva, s tem redom je bil spor rešen v korist fevdalcev in patrimonialnih sodišč
2. ŠTAJERSKI RED 1574
 - v večji meri se je naslanjal na določila CCC
3. KOROŠKI RED 1577
 - odklanjal naslonitev na CCC, niti ne sledi kranjskemu redu

2. Materialno pravo

- bistvenih novosti zakonodaja 16. stoletja ni prinesla, le nekoliko jasneje je opredelila nekatera stališča
- po analogiji je bilo dopustno tudi kaznovanje dejanj, ki jih zakon ne navaja
- utrjevanju deželno knežje oblasti je ustrezalo postopno izoblikovanje kaznivih dejanj zoper vladarja in državo
- Ljubljanski malefični red je poznal delikte proti veri (krivoverstvo, odrekanje veri), o čarovništvu pa ne govori, čeprav je bilo preganjano (procesji, sežigi čarovnic)

3. Kazenski postopek - TORTURA

TORTURA – z mučenjem so hoteli izsiliti priznanje od osumljenca in ugotoviti sotorilce, pomočnike

- v kazenskem postopku je zamenjala božjo sodbo in prisežne pomočnike
- za sodbo je bilo potrebno priznanje, četudi doseženo s silo
- sprejela jo tudi zakonodaja
- bila je predvidena za postopek na podlagi indicev: ko ni bilo zalotitve pri samem dejanju in ne priznanja
- delež pri razmahu torture ima tudi recepcija rimskega prava, ki je poznalo torturo sužnjem in svobodnjakov
- konec srednjega veka dobi tortura lastnost pravno sankcioniranega sredstva v kazenskem postopku
- pozna jo ljubljanski malefični red, vendar je podrobneje ne opisuje
- inkvizicijska maksima: pri preiskavi je sodnik preiskovalec in tožilec obenem
- glavni postopek poteka za zaprtimi vrati
- uvedbi torture v postopek odločajo prisedniki
- na torturi izsiljeno priznanje mora osumljenec ponoviti za zapisnik, sicer jo ponovijo
- če je priznanje ponovil so se dogovorili o sodbi
- v malefičnem redu ni bilo pritožbe niti udeležbe odvetnika
- izjemoma je bila možna pomilostitev po vladarju

4, Reforme

CONSTITUTIO CRIMINALIS THERESIANA

- kazenski zakonik in postopnik Marije Terezije
- zasnovan kot sistemizacija prejšnjih norm
- ni prinesel bistvenega izboljšanja
- obdržal je inkvizicijsko maksimo, torturo in surove kazni – tortura je bila do podrobnosti normirana
- vsebuje materialno pravo in postopek, vrste kazni pa navaja v postopku
- kasneje je Marija Terezija sama preklicala večji del zakonika, ko je odpravila torturo
- izdala je naročilo, naj se smrtne kazni po možnosti nadomestijo s **prisilnim delom**, ki naj obsojenca poboljša
- šele zdaj so do večje veljave prišle prostostne kazni

ZAKON O HUODELSTVIH IN KAZNIH

- Jožef II formuliral načelo, da je za kaznovanje potreben **naklep** in **prosta volja**
- sistem je ostal surov, obsežno so predelana kazniva dejanja proti vladarju in državi

ZAKONIK O HUODELSTVIH IN TEŽKIH POLICIJSKIH PRESTOPKIH

- 1803
- Olajšalna okoliščina: zanemarjena vzgoja!
- 21 hudodelstev (razčleni vsakega)
- Če ni dokazov predvidenih po zakonu, ni najtežjih kazni!
- Javno izvrševanje smrti **ODPRAVLJENO!**